

مدرسه اجتهاد

(مجموعه مقالات)

(۲)

جمعی از نویسندگان

زیر نظر احمد منتظری

سر عنوان و نام پدیدآور: مدرسه اجتهاد (مجموعه مقالات).

مشخصات نشر: تهران: سرایی، زمستان ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ج: مصور.

شابک جلد: ۹۷۸-۹۶۴-۷۳۶۲-۹۲-۴

شابک دوره: ۹۷۸-۹۶۴-۷۳۶۲-۶۱-۰

وضعیت فهرست نویسی: فیبای مختصر

یادداشت: ج: ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۵) (فیبای).

شناسه افزوده: منتظری، احمد، ۱۳۳۴ -

شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۱۶۹۳۶

انتشارات سرایی

نام کتاب: مدرسه اجتهاد (مجموعه مقالات ۲)

نویسنده: جمعی از نویسندگان

زیر نظر: منتظری

گردآورنده: سیدرضا حسین‌آیین

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۵

امور فنی: رضا دولت‌زاده

چاپ: کاج

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

تلفکس: ۲۲۵۶۳۴۵۸ (+ ۹۸۲۱)

همراه: ۸۴۷/۸۸۰۸ (+ ۹۸۹۱۰)

ایمیل: SaraeiPublication@gmail.com

سختن آغازین

احمد منتظری

۹

اندیشکده

در آمدی بر کرامت انسان در قرآن / محمد حکیم پور

۱۱

حقوق مشرکان در قرآن یا حقوق مخالفان عقیدتی و سیاسی / عمادالدین باقی

۴۹

چتر کرامت انسانی بر فراز فقه و تفقه / علی اصغر صباغ پور

۶۷

کراهه انسانی و ممنوعیت برده گیری و برده داری / احمد عابدینی

۹۷

نماز در قرآن / محسن آرمین

۱۱۱

چند فراز از «بیان السعادة» در باب کرامت / مهدی طحانی

۱۲۷

گزارشکده

مرجع تقلیدی که به سر راه انسانیت اعتقاد داشت / مصطفی ایزدی

۱۳۸

کرامت انسان و دفاع از حقوق بشر / سید محمد علی ایازی

۱۴۲

مبانی دینی کرامت ذاتی انسان / محسن موحدی ساوجی

۱۵۴

گونه شناسی کرامت / عمادالدین بانی

۱۷۸

حقوق انسانی اقلیت های دینی / هادی قابل خراسانی

۱۹۳

کرامت انسان و ممنوعیت غیبت / علی الله بدامسی

۲۰۸

کتابکده

منبع شناسی کرامت انسان / لیلا بندری

۲۱۷

بازتاب

پرسشگری، یک حق فطری / سید هادی هاشمی

۲۳۹

ارگان روشنفکری درون دینی

۲۴۷

تازه ها

یک مناظره تلویزیونی درباره قرآن

۲۵۱

احمد منتظری^۱

سخن از کرامت انسان است؛ انسان که خداوند خالق هستی فرمود: «نفخت فیہ من روحی» (حجر آیه ۲۹) و مسجود فرشتگان قرارش داد و برای پرورش و تعالی او که حامل بار امانت الهی است قرآن را نازل فرمود که سراسر اظهار لطف و محبت به انسان است. می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ» (حج آیه ۶۵) و یا فرموده: «لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» (اسراء آیه ۷۰)، رأفت و مهربانی و کرامت را به همه انسان‌ها - ناس و بنی آدم - ارزانی داشت.

اصطلاح کرامت انسان گرچه در دوسه دهه اخیر زیاد به کار می‌رود اما از نظر ادبیات موضوع ما فقیر هستیم و حوزه تاملات فقهی در این زمینه فقیرتریم و بطور کلی عمق موضوع شناخته و شکافته نشده است. البته، رباره کرامت انسان در منابع غیرفارسی بسیار سخن گفته شده است چنانکه بخش کتابنامه همین مجموعه مقالات در گزارشی نشان داده است که فقط حدود ۳۶۶۰۰ سی و شش هزار و شصت (ششصد) کتاب در این انگلیسی وجود دارد که عنوان اصلی و مستقیم کتاب مربوط به کرامت انسانی است و اگر تعداد کتاب‌هایی که بحث‌های غیر مستقیم داشته یا بخشی از کتاب شامل این موضوع بوده است را اضافه کنیم با حجم دوچندان مواجه خواهیم بود. اگر مقالات منتشر شده در زبان انگلیسی را هم در نظر بگیریم باز این گستره وسیع تر می‌شود. طبعاً در زبان‌های دیگر هم در این زمینه بحث‌های زیادی شده است اما مروری بر فهرست منابع منتشر شده در زبان فارسی اولاً نشان می‌دهد این تعداد بسیار محدود است، ثانیاً اغلب آنها درباره کرامت انسانی به معنای حقوق بشری آن نیست. این در حالی است که قرآن کریم و برخی از روایات و حتی برخی از متون ادبی و دیوان‌های مشهور مانند دیوان‌های مولوی و سعدی و حافظ و شبستری و دیگران دارای عبارات و مطالب روشنی در خصوص کرامت انسان بمانند انسان بوده‌اند اما اینکه چرا با وجود این سابقه هم‌بگای این بحث‌ها به صورت یک جریان منظم فکری و فقهی در نیامده است؟ خود موضوع جالبی برای تحقیق است. در خلال مقالاتی که در این مجموعه آمده‌اند وقتی به مستندات متعددی از وجود رویکردهای انسان‌محور در قرآن کریم و فقه و سنت و ادبیات ما برمی‌خوریم این پرسش جدی تر می‌شود.

علی‌ای حال، عنوان و بحث کرامت انسان در زمان ما بیش از هر زمان دیگر، در ادبیات سیاسی و حقوقی و مذهبی راه یافته است. در باره اهمیت آن و ارزش بنیادین کرامت، بسیار سخن گفته می‌شود. مرحوم استاد حضرت آیت الله منتظری هم در این باره سخن گفته و این بحث را وارد مباحث فقهی کردند؛ اما لازم است این موضوع از زوایای مختلفی مورد بررسی تخصصی قرار گیرد و ادبیاتی غنی و

۱- پژوهشگر دینی، دانش آموخته حوزه و دانشگاه، فارغ التحصیل مهندسی از دانشگاه امیرکبیر در سال ۱۳۶۰، طلبه حوزه علمیه قم و محقق علوم دینی از ۱۳۶۰ به بعد که در درس خارج عدای از مراجع تقلید تلمذ کرده است. وی فعال و صاحب نظر سیاسی و مذهبی، فرزند و سخنگو و رئیس دفتر مرحوم آیت الله العظمی منتظری (ره) بوده و هم اکنون مسئولیت شورای استفتای دفتر را بر عهده دارد. وی همچنین داماد مرحوم آیت الله مهدی ربانی املشی است.

منبعی مورد اعتماد را برای جامعه علمی و حوزوی ما فراهم کند. پرسش‌های فراوانی در این باره وجود دارد که باید به وسیله صاحب‌نظران پاسخ داده شود. اینکه کرامت انسان دقیقاً چیست و بر چه حمل می‌شود؟ آیا کرامت انسانی ذاتی است یا اکتسابی و فرق این‌ها چیست؟ جایگاه تقوی و ارزش‌های اخلاقی در این بحث کجاست؟ چرا باید کرامت انسانی زیربنا باشد؟ در قرآن کریم و شریعت اسلام و فقه اسلامی کرامت انسان چه جایگاهی دارد؟ آیا پیروان فرقه‌ها و مذاهب دیگر و ملحدان و بی‌دینان هم کرامت دارند؟ مذمت‌هایی که در برخی آیات و روایات از انسان می‌شود با دلایلی که بر اهمیت کرامت انسان در آیات و روایات وجود دارند چگونه قابل جمع هستند؟ آیا کرامت انسان ریشه اومانیستی ندارد؟ بعضاً گفته می‌شود اومانیسم با حذف خدامحوری و جایگزین کردن انسان محوری به مصاف با دین رفته است، با آن وصف، چگونه می‌شود هم دیندار بود هم معتقد به کرامت انسان؟ اساساً آیا تعارضی میان اینها وجود دارد؟ تاکنون چه مطالعات و تحقیقاتی در این زمینه انجام گرفته است که برای علاقمندان مفید باشد. و دهها پرسش دیگر. مدرسه اجتهاد در این مجلد در صدد بررسی و پاسخ به پاره‌ای از همین پرسش‌ها بوده است. بدین شک دامنه این بحث بنیادین حقوق بشری و دینی چندان وسیع است که ما تنها می‌توانیم برگزیده‌های آن افزوده و منبعی از هزاران را برای آن تدارک ببینیم. البته ویژگی این مجموعه مقالات، توجه خاص به نظریات فقهی مرحوم آیت الله العظمی منتظری در این زمینه و نخستین اجتهاد اصولی یک فقیه اسلامی و شعه در تراز مرجعیت، درباره کرامت ذاتی و حقوق بشر است. در عین حال متذکر می‌شوم که مدرسه اجتهاد بر آن است که فضای تعامل فکری و اجتهادی را بگشاید و به همین دلیل از مقالات و نظرات مختلف در حده، قوانین و عرفیات جامعه امکان انتشار دارند استقبال می‌کند و آرزو می‌کند که فضای اندیشه‌ورایی و تفقه آنقدر توسعه یابد که محدوده‌ها و محدودیت‌ها کمتر و کمتر شوند. انتظار می‌رود دانش‌آموختگان حوزه علمیه که وارثان علوم پیامبر و ائمه علیهم السلام هستند و باید متعهد به آنان باشند و جامعه از آنان بیشتر انتظار دارد که به مسائل مستحدثه توجه کرده و پاسخ‌های خردپسند و معقول و متین داشته باشند. در این باب بحث فعالانه‌تر حضور پیدا کنند و در مدرسه اجتهاد شاهد مقالات و نظرات عالمانه و محققانه آنها باشیم.

سال گذشته به مناسبت پنجمین سالگشت رحلت فقیه عالیقدر همایونی با عنوان «کرامت انسانی و حقوق بشر در آراء آیت الله منتظری» در قم برگزار گردید که با اقبال مطایب و روبرو شد. محدودیت زمانی و مکانی همایش و وجود احتمالاتی در مورد برگزاری آن اجازه نمی‌داد که مقالات زیادی برای ارائه در نظر گرفته شوند لذا در جلد دوم مدرسه اجتهاد، تلاش همایش مزبور ادامه یافت و تعدادی دیگر از مقالات و نظرات صاحب‌نظران مختلف درباره کرامت انسان فراهم شد. افزون بر آن با عنایت به اینکه متن کامل مقالات ارائه شده در همایش در نشریات دیگر عرضه شده در اینجا با انعکاس متن کوتاه شده و حاوی نکات اصلی و کلیدی آن مقالات، مجموعه‌ای کامل‌تر فراهم شده است.

به امید توفیقات الهی و همراهی شما دوستان گرامی.